

ДИДАКТИКА, МЕТОДИКА, НОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Світлана Авксентієва

ІНТЕГРАЦІЯ ДИСЦИПЛІН У МУЗИЧНІЙ ОСВІТІ – ОДИН З НАПРЯМКІВ ПОШУКУ НОВИХ ПЕДАГОГІЧНИХ РІШЕНЬ

Необхідність удосконалення і підвищення рівня якості системи освіти України є найважливішою соціокультурною проблемою, яка обумовлюється потребами формування позитивних умов для індивідуального розвитку людини, її самореалізації у цьому світі. У Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття» підкреслюється необхідність створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, оновлення змісту освіти та форм організації навчально-виховного процесу, запровадження освітніх інновацій, сучасних технологій навчання.

Інноваційну компетентність ми формуємо через систему мотивів, знань, умінь і навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій [5, 285]. Підготовка висококваліфікованого, конкурентноспроможного спеціаліста неможлива без удосконалення технологій навчання, а, отже, й методів навчання.

На сучасному етапі у сфері вищої освіти акцент повинен бути переміщений з підготовки фахівця як засобу забезпечення ефективності праці на розвиток творчого потенціалу особистості, системного мислення, уміння оперативно вирішувати завдання. Тому актуальною є проблема пошуку таких технологій організації підготовки спеціалістів, які б не замикалися на змісті та специфіці окремої навчальної дисципліни, а надавали можливість системно перебудувати весь навчально-виховний процес. Саме інтеграція дисциплін на занятті дає можливість забезпечити взаємопроникнення змісту навчальних дисциплін, синтезувати їх у цілісну систему, об'єднати знання і уміння з різних галузей наук, використати нові методи і прийоми активізації пізнавальної діяльності.

Над питаннями вдосконалення методики проведення занять працюють науковці, методисти та педагоги. Результатом такої роботи є інноваційні освітні технології навчання, серед яких – інтегровані заняття. Сутність, мету, переваги та види інтегрованих занять вивчає О. Акулініна [1, 41]. На її думку, завдяки заняттям цього типу усуваються такі проблеми: дефіцит часу, визначеного на вивчення кожної дисципліни навчального плану; перевантаження студентів інформацією; недостатня кількість часу для засвоєння матеріалу, передбаченою програмою. І. Нестеренко вважає, що основною метою інтегрованих занять є систематизація знань та умінь

студентів з різних дисциплін для формування професійного мислення, аналізу та індивідуального підходу до вирішення проблем [7, 51]. В.М. Матвієнко поділяє заняття на внутрішньоциклові (інтегровані лекції, практичні заняття, семінарські, семінарсько-практичні заняття) та міжциклові інтеграції [6, 194]. О. Остапенко, Л. Сердюк, М. Коваленко обґрунтовують ефективність проведення інтегрованого заняття у формі науково-теоретичної конференції [8, 29]. Така форма роботи дає можливість реалізувати міждисциплінарні зв'язки; спонукати студентів до творчої пошуково-дослідної роботи. Дослідження в галузі використання інтегрованих занять у процесі освітньо-професійної підготовки показали, що саме така форма інноваційних технологій може бути ефективно використана для формування фахової компетентності студентів коледжу. Інтерес до методики підготовки і проведення інтегрованих занять пояснюється насамперед тим, що сьогодні не існує чіткого дидактичного бачення цієї проблеми, особливо у вищій музичній освіті.

Мета статті: розкрити необхідність використання інтегрованого навчання у процесі освітньо-професійної підготовки студентів музичного відділення.

Сутність інтегрованого навчання полягає у створенні й реалізації цілісності із роздріблених компонентів.

Під інтеграцією слід розуміти «приведення загальноосвітніх, спеціальних навчальних предметів в єдиний комплекс (блок)» [3].

Продуктивним напрямом модернізації змісту освіти є використання інтегрованого підходу на різних його рівнях: блочна, міжпредметна інтеграція. Інтеграція як методичне явище дозволяє ширше і якісніше засвоювати ті поняття, ті явища, ті процеси, які мають міжгалузеві зв'язки.

Вона сприяє формуванню системного мислення, позитивно-емоційного задоволення пізнавальних потреб, економному використанню навчального часу. Інтегровані заняття можна класифікувати за дидактичною метою: вивчення нового матеріалу; формування практичних вмінь та навичок. Важливо, що на таких заняттях студенти можуть здобути глибокі різнобічні знання про об'єкт вивчення. Наприклад, таким об'єктом може бути сонатна форма на занятті з основного музінструменту. Інформація з різних навчальних предметів, подана у лаконічному, логічному вигляді, дає змогу по-новому осмислити комплексну сутність навчального матеріалу і забезпечує цілісне сприйняття.

Отже, інтегровані заняття характеризуються значним освітнім, розвивальним і виховним потенціалом.

Успіх інтегрованого заняття залежить від рівня його методичної підготовки. При цьому викладачі повинні володіти різними організаційними формами проведення занять, широким спектром методів і прийомів навчання; вміло використовувати багатогранні засоби педагогічного впливу на якість навчально-пізнавального процесу; вміти створювати

оптимальні умови для роботи студентів на занятті через елементи проблемності й нестандартності; проводити заняття в інтенсивному режимі на високому професійному рівні. Як правило, таке заняття проводять два викладачі. Вони спільно здійснюють актуалізацію знань за двома напрямками опитування (якщо це потрібно), виклад нового матеріалу тощо. Таке заняття називають ще бінарним. Бінарне заняття – це один із методів, спрямованих на підвищення ефективності навчально-пізнавальної діяльності студентів, сутність якого характеризується поєднанням діяльності двох або більше викладачів. У такому занятті можуть бути поєднані дисципліни досить далекі одна від одної, наприклад, література і музика, образотворче мистецтво і музика, історія і музика. Або, навпаки, предмети дуже близькі, наприклад, музінструмент і музична література, основний музінструмент та методика його викладання. Такі заняття успішно проводяться у педагогічному коледжі на музичному відділі. Наприклад, пропонується така тема нетрадиційного бінарного заняття з основного музінструменту фортепіано: «Використання інтерактивних методів роботи при формуванні психологічної адаптації студентів-піаністів початкових курсів до концертного виступу». Мета заняття: перевірити рівень готовності студентів до концертного виступу на залікових заходах та психологічно адаптувати до нього. Вчити студентів концентрувати увагу на художньому виконанні творів у присутності слухацької аудиторії (викладачі, студенти), умінню аналізувати власний виступ, виявити умови рівня успіху виконання, формувати самооцінку. Розвивати піаністичні виконавські уміння та навички, активізувати виконавське мислення та музичний слух, мистецтво саморегуляції під час виконання музичних творів. На цьому занятті викладачами була проведена бесіда із студентами щодо виявлення умов рівня успіху їхнього виконання у формі усного опитування. Студенти-виконавці зробили самоаналіз та самооцінювання своїх виступів, а також був зроблений аналіз та оцінювання виступів студентів початкових курсів студентами-випускниками, що закінчили вивчення спецкурсу «Навчання гри на фортепіано» та висловлені методичні побажання з власного досвіду щодо кращого та якісного виконання програм.

Заняття такого типу демонструє втілення сучасних вимог до нових технологій навчального процесу, інтеграцію міждисциплінарних зв'язків, впровадження інтерактивних методів навчання у професійному становленні особистості. Бінарне заняття не лише посилює інтерес студентів до змісту й процесу навчальної роботи, але й спонукає їх до активного пошуку способів самостійного поновлення знань, є цікавою формою модифікації змісту навчально-виховного процесу [2, 3].

Отже, інтегровані заняття характеризуються значним освітнім, розвивальним і виховним потенціалом. Звичайно, він реалізується за певних дидактичних умов. Основними з них є:

- раціональна організація спільної підготовки викладачів до інтег-

рованого заняття (вивчення літератури, взаємне консультування, спільне складання плану заняття, розробка практичних завдань, вибір методів і засобів навчання з урахуванням індивідуальних особливостей студентів);

- узгодженість дій викладачів і студентів під час заняття;
- урізноманітнення форм навчальної діяльності.

Бінарні заняття розвивають інтелектуальні, творчі, а також комунікативні здібності та ініціативу студентів у виконавстві і майбутній педагогічній діяльності. Проведення інтегрованих занять свідчить про прагнення педагогів викликати особливий інтерес студентів до дисциплін музично-теоретичного циклу, активізувати процес навчання, підвищити рівень засвоєння матеріалу і розвинути вміння застосовувати отримані знання на практиці.

Таким чином, інтегрування змісту кількох навчальних дисциплін методично збагачує заняття, створює умови для систематизації знань, забезпечує комплексність формування професійних знань, умінь, навичок.

Отже, впровадження у практику бінарних та інтегрованих занять – це один із шляхів підвищення якості підготовки фахівців-професіоналів, майбутніх вчителів музики. Проведення таких занять дозволяє студентам глибше ознайомитися з навчальним матеріалом, максимально наблизити аудиторне навчання до практичної професійної діяльності, забезпечити міждисциплінарну інтеграцію, а головне – розвиває у студентів інтелектуальні, творчі, комунікативні здібності та ініціативу.

Підсумкове інтегроване заняття або його елемент можна провести у формі ділової гри. Основна дидактична цінність ігрового методу в тому, що він відкриває перед студентами пізнавальні можливості, які недоступні їм за інших умов. Так, у діловій грі відтворюється предметний та соціальний зміст майбутньої професії. Студент виконує завдання, що несе в собі риси як навчальної, так і майбутньої професійної діяльності. Ділова гра дає можливість студентам систематизувати набуті теоретичні знання з предметів музично-теоретичного циклу, оволодіти практичними навичками в наближених до реальних умов роботи майбутнього фахівця; сприяє розвитку самостійності, творчої активності студентів, логічного нестандартного мислення, вихованню почуття відповідальності. Така гра мобілізує, поєднує теоретичні знання з практичними вміннями і сприяє створенню між викладачем і студентом особливих відносин довіри, форми приємної і корисної діяльності. За короткий час гра допомагає закріпити великий обсяг програмового матеріалу, перевірити рівень знань і умінь студентів. Самому викладачеві така гра дає велике професійне задоволення, тому що завдяки їй процес навчання стає безперервною творчістю. Завершальний етап ділової гри має особливе значення. Обговорення проведеної гри має помітний вплив на студентів, змінює їхнє ставлення до майбутньої професії. Тому важливо проводити детальний аналіз ігрових дій, при цьому виявляти типові та індивідуальні помилки, відзначати прогалини в теоретичних знан-

нях та практичній підготовці студентів, давати рекомендації щодо ліквідації вказаних недоліків, робити висновки.

Частина підсумкових практичних занять з основного музінструменту фортепіано проводиться у формі ділових ігор, на яких студенти мають можливість безпосередньо створювати моделі уроків чи музичних занять у дошкільному закладі з використанням тих чи інших методів навчання. Проведення заняття у формі ділової гри вимагає, насамперед, розуміння її як імітаційної моделі задалегідь визначеної діяльності. Самостійно підготовлені моделі уроків і музичних занять допомагають студентам оволодіти належними вміннями керувати діяльністю учнів та дошкільнят, відпрацьовувати окремі етапи, створювати навчальні ситуації.

Навчальні дисципліни: основний музінструмент, акомпанемент, додатковий музінструмент належать до інтегрованих наук, які об'єднують знання і практично закріплюють уміння і навички з теорії музики, історії музичної культури, аналізу музичних творів, вокального класу, дошкільної та шкільної методик музичного виховання. Для досягнення інтеграції у змісті і формах навчання використовують міждисциплінарні зв'язки. Яскравим прикладом такого заняття є заняття з основного музичного інструменту, на якому викладачі завжди об'єднують споріднений матеріал кількох дисциплін. Це звернення до історії музичної культури, теорії музики, сольфеджіо, гармонії, аналізу музичних творів, вокалу, методики музичного виховання. Таке заняття можна назвати бінарним, комплексним, інтегрованим у циклі спеціальних музичних дисциплін. Не слід забувати і про суміжні дисципліни: історію, літературу, образотворче мистецтво та інші, оскільки існування музики нерозривно пов'язане з ними. Викладачі дисциплін циклу загальноосвітньої підготовки повинні викладати навчальні предмети за професійним спрямуванням і наголошувати, де ці знання будуть використовуватися у практичній діяльності студентів.

Майбутній учитель музики повинен не тільки добре знати свій предмет, йому необхідно засвоїти певну суму філософських, естетичних, соціальних, психолого-педагогічних знань і вміти застосовувати у своїй роботі. Студент-практикант, здійснюючи педагогічну діяльність, виступає одноразово як методист, вихователь і психолог. Музично-пізнавальна діяльність студента включає не тільки здобуття загальних і спеціальних знань, а і оволодіння специфічними способами діяльності з урахуванням цих знань. Це, наприклад, акомпанування, транспонування, читання нот з аркуша та інші види виконавства. Потрібно особливо зазначити, що всі знання, які отримує студент музичного відділу в коледжі, дуже тісно переплітаються між собою. Це не різна інформація із багатьох областей знань, а цілісна система знань, необхідна йому в роботі.

Теоретична підготовка дозволяє майбутньому вчителю музики глибше розуміти явища музичного мистецтва, основні закономірності історії та теорії музики в їхньому взаємозв'язку. Музично-історичні знання сту-

дентів – практикантів охоплюють музичну культуру з давніх часів до наших днів. Знання історії російської, української та зарубіжної музики, а також народної творчості є необхідною базою для широкого та всебічного охоплення різноманітних музичних явищ, що відповідає завданням музично-естетичного виховання школярів. Майбутній учитель повинен мати високий рівень музичної культури, вміти розрізняти особливі прикмети і специфічні риси різноманітних композиторських шкіл, знати видатні твори, які створені в різні епохи, вміти охарактеризувати їхній стиль, форму, засоби музичної виразності. Студенти повинні мати уявлення про гармонічну мову класичної, романтичної та сучасної епохи, розуміти значення гармонії у взаємозв'язках з іншими елементами виразності в музиці, а знання з поліфонії слугують базою для глибокого вивчення музичних творів. Цілісному сприйняттю та розумінню музики студентами допомагає аналіз музичних творів. Знайомство майбутнього учителя музики з основами аналізу дозволяє йому підходити до розуміння музичного образу твору з позиції його культурно-історичної обумовленості. Курс аналізу музичних творів найбільш тісно зв'язаний з сучасними досягненнями в галузі наукової думки, а саме: музикознавства, музичної психології, філософії, естетики та дає студентам знання історичного становлення різних музичних форм, особливостей розвитку та конкретної будови кожного музичного твору. Наприклад, не можливо студенту-практиканту кваліфіковано пояснити художній образ музичного твору, не володіючи знаннями про конкретну історичну епоху, стильові особливості певного напрямку, не розуміючи специфіки гармонічної мови даного композитора. Тому необхідним є системний підхід, обов'язкове застосування інтегрованого навчання у підготовці студентів музичного відділу і це відобразиться на цілісності і послідовності його знань, потрібних для практичної діяльності. Уся система знань, які отримують студенти музвідділу, повинна бути побудована на принципах міжпредметних зв'язків. Без цього вони не можуть повноцінно засвоюватися і успішно використовуватися. Міждисциплінарні зв'язки у вищій музичній освіті використовуються для формування у студентів активного сприйняття і естетичних переживань при усвідомленні явищ мистецтва. Вони в процесі навчання виступають як фактор активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Крім того, при організації музичної діяльності студентів застосовуються загальні пізнавальні прийоми: порівняння і співставлення, аналіз і узагальнення. Так, наприклад, знання загальних способів роботи над певним музичним твором – розучування за голосами, пошуки прийомів виконавства, співвідношення динамічних контрастів тощо – допомагає точній його інтерпретації.

Дослідження показують, що міжпредметні зв'язки на етапах включення їх у пізнавальну діяльність відіграють роль пускового механізму, який спонукає до одержання нових знань і отримання практичних навичок. Знання, отримані в результаті попереднього досвіду, стають регулятором

пізнавальної активності. Показником розумового розвитку студента є вміння переносити знання з однієї дисципліни на іншу, що характеризує продуктивність пізнавальної діяльності. Перенесення полягає в міжпредметному узагальненні відомого і синтезуванні нового знання. Міжпредметні зв'язки в навчанні вносять елементи творчості в розумову діяльність студента, а також елементи репродукції та пошуку [6, 5].

Важливо, щоб викладачі виявляли такі поля взаємодії дисциплін, які зближують перспективну мету навчання. Цього можна досягти аналізом навчальних програм, виділяючи поля взаємодії і питання, які вивчаються на підставі базових знань з інших навчальних дисциплін. Отже, використання міждисциплінарної інтеграції підсилює світоглядну спрямованість пізнавальних інтересів студентів. Під час використання міждисциплінарної інтеграції ефективніше формуються переконання тих, хто навчається, і досягається всебічний розвиток особистості. Інтеграція у навчанні сприяє оптимізації та інтенсифікації навчальної і педагогічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акулініна О. Інтегровані заняття – одна з форм нових інформаційних технологій // Освіта. Технікуми. Коледжі; 2002. – № 1.
2. Апостолова М. Орел Н. Бінарність як професійне становлення особистості // Освіта. Технікуми. Коледжі – 2007. – № 4.
3. Беляева А.П. Интегративно-модульная педагогическая система профессионального образования. – СПб., 1997. – С. 170.
4. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
5. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: – Навчальний посібник, 2004. – 285 с.
6. Матвієнко В.М. Міждисциплінарні зв'язки – етапи інтеграції в навчальному процесі // Організація навчально-виховного процесу. – 2004.
7. Несторенко І. Інтегровані заняття – шлях до формування висококваліфікованого фахівця // Освіта. Технікуми. Коледжі, 2007. – № 2 (17).
8. Сердюк Л., Остапенко О., Коваленко М. Реалізація педагогічної майстерності через впровадження освітніх технологій // Освіта. Технікуми. Коледжі. – 2004. – № 1 (7).
9. Чубовська Н. Ігрові технології навчання // Освіта. Технікуми. Коледжі, 2007. – № 2 (17).